

національної освітньої ідентичності, модернізації системи та підготовки до повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4337>
2. Плани та звіти роботи МОН / М-во освіти і науки України : офіц. вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/plani-ta-zviti-roboti-mon>
3. More than 340 educational facilities damaged or destroyed in Ukraine in a year : офіц. пресреліз / UNICEF. 2024. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/more-340-educational-facilities-damaged-or-destroyed-ukraine-year>
4. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи : інформ.-аналіт. зб. / М-во освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
5. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2025 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2025 р. № 131-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1003-2025-%D1%80#Text>
6. Війна та освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи – результати дослідження / Освітній омбудсмен України. 2023. URL: <https://eo.gov.ua/viyna-osvita-ia-rik-povnomasshtabnoho-vtorhnennia-vplynuv-na-ukrainski-shkoly-rezultaty-doslidzhennia/2023/03/17/>
7. Освіта під час окупації. Примусова русифікація шкільної системи на окупованих українських територіях / Human Rights Watch. 2024. URL: <https://www.hrw.org/report/2024/06/20/education-under-occupation/forced-russification-school-system-occupied-ukrainian>

Соколовський Віталій Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 206 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ

Протягом історії становлення української державності становище людей з інвалідністю залишалося складним, хоча зусилля держави та громадських

організації сприяли певним покращенням. Україна ратифікувала важливі міжнародні документи, зокрема Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю (2009 р.) [1], що стала основою для реформ у цій сфері. Основні права людей з інвалідністю закріплено в Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [2] та низці нормативних актів, спрямованих на забезпечення доступу до освіти, праці, охорони здоров'я і соціального захисту.

Сучасна система соціального захисту охоплює державну допомогу, пенсійне забезпечення, пільги, соціально-побутові послуги, освіту, зайнятість, охорону здоров'я, реабілітацію та інтеграцію осіб з інвалідністю [3, с. 138]. Вона передбачає не лише матеріальну підтримку, а й створення умов для повноцінного розвитку та реалізації потреб людини.

Втім, на практиці зберігаються значні проблеми – архітектурні та транспортні бар'єри, недостатнє фінансування соціальних програм, низька інформованість суспільства, обмежений доступ до послуг і упереджене ставлення до людей з інвалідністю. Існує розрив між законодавством і його реалізацією, що потребує постійного контролю держави й громадськості.

Обравши європейський шлях розвитку, Україна взяла на себе обов'язок забезпечити рівні можливості для всіх громадян, у тому числі осіб з інвалідністю. Саме тому актуальним є дослідження проблем захисту їхніх прав і розробка шляхів поліпшення їх становища.

Дискримінація осіб з інвалідністю на ринку праці залишається поширеною, попри законодавчі гарантії та підвищення обізнаності суспільства. Вона проявляється від етапу пошуку роботи до кар'єрного зростання. Роботодавці часто відмовляють у працевлаштуванні через стереотипи, побоювання щодо продуктивності чи необхідності створення спеціальних умов. Додатковими перешкодами є обмежений доступ до інформації про вакансії, відсутність адаптованих робочих місць і технічних засобів, а також нижча оплата праці та ускладнене просування по службі [4].

Стаття 27 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю гарантує право на працю на засадах рівних можливостей і забороняє будь-які форми дискримінації [1]. Важливу роль відіграє інклюзивна освіта, яка має забезпечувати гнучке навчальне середовище, адаптовані програми та підтримку учнів з особливими потребами [3, с. 138].

Для професійної інтеграції необхідно запроваджувати квоти на працевлаштування осіб з інвалідністю, сприяти розвитку їх підприємництва та забезпечувати доступність освіти й робочих місць. Це сприятиме економічній незалежності, соціальній інтеграції та самореалізації людей з інвалідністю.

Тому, забезпечення їхніх прав потребує системного підходу, що поєднує правові, соціальні, економічні та культурні аспекти, аби створити справді інклюзивне суспільство.

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну значно зросла кількість людей, які отримали інвалідність унаслідок бойових дій. Це зумовило потребу у посиленні державної політики щодо захисту їхніх прав, забезпечення належного медичного, соціального та психологічного супроводу, а також формування толерантного ставлення суспільства. Люди з інвалідністю

внаслідок війни потребують не лише матеріальної підтримки, а й умов для повноцінної інтеграції в соціальне життя, доступу до освіти, працевлаштування та реабілітаційних послуг.

Правове забезпечення таких осіб регламентується статтею 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Закон спрямований на створення умов для збереження здоров'я, організацію соціального обслуговування, реалізацію програм соціального і правового захисту, а також надання пільг і гарантій у трудовій діяльності з урахуванням стану здоров'я [4].

У сучасному суспільстві важливо не лише виконувати законодавчі норми, а й виховувати повагу та розуміння до людей з інвалідністю. Їх соціальна адаптація та включення в активне життя є запорукою сталого розвитку держави, яка ґрунтується на принципах гуманізму, рівності та взаємопідтримки [5, с. 5-6].

У країнах, де бракує ефективних заходів підтримки людей з інвалідністю, вони часто стикаються зі стигматизацією, дискримінацією та соціальною ізоляцією. Україна, на жаль, не є винятком. Попри поступове вдосконалення законодавства, особи з інвалідністю все ще мають обмежений доступ до освіти, працевлаштування, охорони здоров'я та інших сфер суспільного життя. Законодавчі норми, які регулюють їхні права, залишаються складними, а механізми їх реалізації – недостатньо ефективними. Саме тому надзвичайно важливим є створення системного підходу до захисту прав людей з інвалідністю, який поєднує правові, соціальні, економічні та культурні інструменти.

Інвалідність у сучасному суспільстві є не лише медичною, а насамперед соціальною проблемою. Люди з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами – архітектурними, інформаційними, психологічними та ментальними. Їх часто супроводжують стереотипи, упереджене ставлення та дискримінація, що перешкоджають рівній участі у житті громади, освіті чи професійній діяльності. Як зазначається у дослідженнях, причини більшості труднощів полягають не у фізичних чи розумових обмеженнях людини, а в тому, як суспільство сприймає інвалідність і які умови воно створює для таких людей [6].

Люди з інвалідністю мають ті ж самі права, що й інші члени суспільства. Вони включають рівність перед законом, право на життя, свободу, особисту недоторканність, участь у політичному, культурному та суспільному житті, право на працю, освіту, достатній рівень життя, а також свободу від насильства, експлуатації й дискримінації [7]. Гарантування цих прав є обов'язком держави та ключовою умовою побудови справедливого, інклюзивного суспільства.

Відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, Україна зобов'язана здійснювати низку заходів для забезпечення рівних можливостей. До них належать: прийняття законодавчих і адміністративних рішень, спрямованих на ліквідацію дискримінації; розробка державних програм підтримки та захисту; забезпечення доступності будівель, транспорту, інформації, товарів і послуг; проведення наукових досліджень і створення

допоміжних технологій; залучення осіб з інвалідністю до процесу ухвалення рішень і формування політики, що стосується їхніх інтересів [1].

На практичному рівні держава надає особам з інвалідністю низку соціальних гарантій – право на санаторно-курортне лікування, протезування, забезпечення спеціальними автомобілями, пільгове або безоплатне отримання ліків, доступ до медичного, транспортного та побутового обслуговування. Важливим напрямом залишається підтримка працевлаштування, створення адаптованих робочих місць і програм професійної реабілітації, які дозволяють людям з інвалідністю інтегруватися в суспільство, реалізувати свій потенціал і досягти економічної незалежності [8, с. 207].

В Україні на сьогодні діє понад 20 тисяч громадських організацій різного спрямування, серед яких понад тисяча об'єднують свою діяльність навколо захисту прав та підтримки людей з інвалідністю. Ці організації відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні державної політики, розвитку інклюзивного суспільства та забезпеченні рівних можливостей для всіх громадян. До найбільших всеукраїнських об'єднань належать:

- Громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» (НАІУ) – головна координаційна структура, що об'єднує понад сто регіональних організацій і виступає партнером держави у питаннях реалізації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю;

- Спілка громадських організацій «Конфедерація громадських організацій інвалідів України» – спрямовує свою діяльність на соціальну інтеграцію, професійну реабілітацію та розвиток підприємництва серед осіб з інвалідністю;

- Спілка громадських організацій «Національний комітет з неолімпійських видів спорту інвалідів України» – займається розвитком спорту серед осіб з інвалідністю, сприяє їхній фізичній реабілітації та популяризації інклюзивного спорту;

- Асоціація працевдатних інвалідів України – сприяє працевлаштуванню, розвитку трудових навичок і створенню спеціальних робочих місць;

- Всеукраїнське об'єднання осіб з інвалідністю – здійснює правовий та соціальний захист, організовує програми підтримки та допомоги в адаптації [9, с. 26].

Діяльність цих організацій спрямована на координацію зусиль державних і недержавних структур, поліпшення якості життя осіб з інвалідністю, підвищення їхньої соціальної активності та громадської участі. Вони також виступають посередниками між державою та громадянами, відстоюють їхні конституційні права, проводять навчальні, культурні, спортивні заходи, сприяють розвитку інклюзивного мислення в суспільстві.

Важливе значення для привернення уваги до проблем людей з інвалідністю має Міжнародний день осіб з інвалідністю, який щороку відзначається 3 грудня. Ця дата символізує прийняття у 2006 році Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що стала першим міжнародним документом, який закріпив рівність прав і свобод людей з інвалідністю.

Відзначення цього дня нагадує суспільству, що інвалідність – не особиста проблема, а спільна відповідальність, оскільки повноцінне життя людей з інвалідністю залежить від рівня розуміння, підтримки та готовності суспільства забезпечувати рівні можливості для всіх [6].

Українське законодавство також передбачає систему соціального захисту людей з інвалідністю, однак на практиці ефективність цих механізмів залишається недостатньою. Інвалідність і досі є перешкодою для отримання освіти, працевлаштування, доступу до медичних послуг і повноцінної участі в суспільному житті.

Для реального забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю необхідно впроваджувати комплексну державну програму підтримки, яка має включати: удосконалення системи освіти та реабілітації; розширення доступу до медичних, психологічних і соціальних послуг; створення умов для працевлаштування та професійного розвитку; впровадження доступного середовища у транспорті, архітектурі та інформаційних ресурсах; розвиток культури поваги, толерантності та розуміння особливих потреб людей з інвалідністю.

Підсумовуючи, можна зазначити, що, незважаючи на певні досягнення у сфері захисту прав осіб з інвалідністю, Україна потребує подальшого зміцнення інституційної підтримки, розширення партнерства між державою, громадськими організаціями та міжнародними інституціями. Лише спільними зусиллями можна створити справді інклюзивне суспільство, у якому кожна людина матиме можливість для гідного та повноцінного життя.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 13 груд. 2006 року: ратифікована Україною із заявами та застереженнями 3 груд. 2009 року. Офіц. вид. Київ: Міністерство юстиції України, 2010. 52 с.
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 21, ст.252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
3. Шеремет М. К. Інклюзивна освіта: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Молодь і ринок*. 2018. № 12. С. 137–142.
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 45, ст.425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
5. Цісик Я. Захист прав людей з інвалідністю. URL: <file:///C:/Users/%D1%81%D0%B0%D1%88%D0%BA%D0%B0/Downloads/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2-8.pdf>
6. Недбалість чи дискримінація людей з інвалідністю? Ольга Журбенко. URL: <https://naiu.org.ua/nedbalist-chy-dyskryminatsiya/>
7. Забезпечення прав осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення. Міністерство Юстиції. 2021. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zabezpechennya-prav-osib-z-invalidnistyu-tamalomobilnih-grup-naselennya>

8. Білобрицька Д.М. Захист людей з інвалідністю та їхні права у сучасній Україні. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (25 травня 2023 р., м. Ніжин) / за ред. О. В. Лісовця, С. О. Борисюк. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 321 с.*

9. Що можуть зробити громадські організації у сфері надання соціальних послуг людям з інвалідністю? (на прикладі «конфедерації громадських організацій інвалідів України»). *Вісник АПСВТ. 2019. С. 26.*

Степанець Олександр Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 202 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович,
завідувач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСОБИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах тривалої збройної агресії проти України питання міжнародно-правових та національних механізмів обмеження прав людини в умовах воєнного стану набуває особливої ваги, оскільки саме від ефективності, правомірності та пропорційності таких обмежень залежить збереження балансу між гарантуванням національної безпеки та забезпеченням основоположних прав і свобод людини. Воєнний стан, будучи специфічним правовим режимом, передбачає можливість déroгації від певних прав відповідно до міжнародних стандартів, зокрема практики ЄСПЛ, положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Проте реалізація таких déroгацій має здійснюватися у суворій відповідності до принципів необхідності, законності та пропорційності, адже необґрунтовані або надмірні обмеження здатні поставити під загрозу демократичні засади суспільства. Національна правова система України перебуває в умовах трансформації та адаптації до викликів воєнного часу, що потребує чіткого нормативного регулювання та системного аналізу механізмів захисту прав людини.

Ситуація воєнного стану, яка в Україні стала реальністю внаслідок збройної агресії, продемонструвала необхідність глибокого аналізу того, яким чином міжнародні документи, національні конституційні приписи та спеціальні закони дозволяють державі тимчасово звужувати певні права, водночас